

TÜRK HUKUKUNDA ÇOCUKLARIN CEZAI SORUMLULUĞU VE YARGILANMALARINDAKİ ÖZELLİKLER ÜZERİNE BİR İNCELEME

A SURVEY ON PENAL LIABILITY OF MENTALLY DISTURBED AND THE PROPERTIES OF THEIR JUDGMENT PROCESS ACCORDING TO TURKISH LAW

Halil POLAT*

Özet: Ceza hukukunda bir kişinin cezai sorumluluğunun bulunabilmesi için isnat yeteneğinin bulunması gerekir. Bilindiği gibi ceza hukukunda isnat yeteneğini etkileyen bazı haller söz konusudur. Örneğin yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ve sağır dilsizlik, isnat yeteneğini etkileyen hallerdendir. Bu çalışmada, isnat yetenekleri yönüyle cezai sorumlulukları konusunda diğer kişilerden farklılık gösteren çocukların cezai sorumlulukları incelenmiştir. Bu kapsamda çocuk kavramı, çocuklara ilişkin 5237 sayılı TCK'nın ilgili hükümleri, 5271 sayılı CMK'nın ilgili hükümleri ile 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan çeşitli hükümlere açıklık getirilecektir. Bu şekilde bu kişilerin cezai sorumluluklarının incelenmesinin ardından bu kişilerin işlediği suçların soruşturulmasında, kovuşturulmasında ve cezalarının infazında farklılık arz eden hususlar ele alınarak bu husustaki kanaatler ortaya konulacaktır. Yapılan açıklamalar sonucunda varılan kanaatler bir sonuç yazısına bağlanarak çalışma bitirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Yaş küçüklüğü, çocuk, isnat yeteneği, cezai sorumluluk, güvenlik tedbirleri.

Summary: In the penal law one must have attribution capacity in order to be have penal responsibility. As known, there are several conditions in penal law which affect attribution capacity. For example, low age, mental disorders and deafness are the conditions which affect attribution capacity. In this survey, penal liabilities of children who differ from others in terms of their attribution capacity are investigated. In this respect, TCK's 5237th verdict which is about children, CMK's 5271st verdict and various verdicts in 5395th Children protection Law will be explained. In this way after investigating

---

* Cumhuriyet Savcısı.

these people's penal liability, different issues in investigation, prosecution and execution of penalty of these people will be discussed and different opinions on this issue will be stated. The ideas which are the results of these discussion will be connected to a conclusion part and the survey will be finished.

Keywords: Minority in penal law, capacity of imputability, penal liability, safety measures

I. GİRİŞ

Kanun'daki suç tipine uygun olan hukuka aykırı tipik hareketi gerçekleştiren kişinin, kural olarak kusurlu davranma yeteneğine sahip olduğu kabul edilir. Bu sebepten ötürü kanunlarda kimlerin kusurlu davranabileceği açıklanmaz. Sadece istisnai bir durum olması nedeniyle kimlerin kusurlu davranma yeteneğine sahip olmadığı açık ve seçik bir şekilde belirtilerek kanunlarda belirlenir. Her kişinin kural olarak isnat yeteneğinin bulunduğuna yönelik kabulün istisnalarını, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sağır-dilsizlik ve geçici nedenlerden kaynaklanan durumlar oluşturmaktadır.¹

İsnat yeteneğini etkileyen hallerin en önemlilerinden bir tanesi yaş küçüklüğüdür. Yaş küçüklüğü, İsnat yeteneğini etkileyen önemli bir sebep olması nedeniyle çocuk suçluluğu üzerine ulusal ve uluslararası hukukta önemli çalışmalar yapılmış ve önemli adımlar atılmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı bir artış gösteren çocuk suçluluğu konusu, günümüzün de önemli sorunlarından biridir. Çocuk suçluluğunun önüne geçebilmek için hemen hemen bütün dünya ülkelerinde bu kişiler ile yetişkinler arasındaki kurallar arasında farklar oluşturulmuştur. Bunun sebebi, çocukların bedensel, zihinsel ve ruhsal yönden tam bir olgunluğa sahip olamayışlarıdır. Bu sebeplerden ötürü birçok Batı ülkesinde çocuklara ilişkin hükümlerin bir kısmı, yetişkinlerle farklılık arz etmektedir.²

Diğer ülkelerin kanunlarında olduğu gibi 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda da yaş küçüklüğü, ceza sorumluluğuna etki eden sebep-

¹ Nur Centel / Hamide Zafer/Özlem Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, Beşinci Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2008, s. 353.

² Burhan Caner Hacıoğlu, "Yeni Türk Ceza Kanunu Tasarısının Çocuk ve Küçük Ceza Hukukuna İlişkin Hükümleri", *AÜEHFD*, C. II, S. 1, 1998, s. 1.

ler arasında yer almaktadır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 31. maddesinde yaş küçüklüğünün ceza sorumluluğuna ilişkin etkisi düzenleme altına alınarak çeşitli ayrımlara gidilmiştir.

Ceza sorumluluğuna etkisinin yanı sıra çocukların işlediği suçlarda yapılacak soruşturma ve kovuşturmalarda bazı hususlar özellik arz etmektedir. Yine bunun gibi yargılama sonunda verilen hükümlerin infazında da bir takım özel hükümler bulunmaktadır. Bütün bunların yanı sıra ceza hukukunun temel müesseselerinden olan "*seçenek yaptırımlar*"da, "*erteleme*" müessesesinde, "*hak yoksunlukları*" müessesesinde, "*tekerrür*" müessesesinde ve "*zamanaşımı*" müessesesinde yaş küçüklüğü hususu önemli özellikler arz etmektedir.

Bu çalışmada genel itibariyle çocuk kavramına ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'ndaki düzenlemeler açısından yaş küçüklüğünün esaslarına değinildikten sonra, yaş küçüklüğünün ceza ve ceza muhakemesi hukuku müesseseleri açısından taşıdığı özelliklere, çocukların işlediği suçların soruşturulmasında, kovuşturulmasında ve verilen cezaların infazında dikkat edilecek özelliklere yer verilecektir. Bu açıklamaların ardından bir sonuç yazısıyla çalışma sonlanacaktır.

II. ÇOCUK KAVRAMI

İnsanlar iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış, haklı ile haksızı ayırabilme ve bu algılayışa göre davranabilme yeteneklerini belli bir yaş seviyesi ile kazanırlar.³ İnsanoğlunun doğumundan bu algılama ve kavrama yeteneğini kazandığı yaşa kadar geçirdiği evre "*çocukluk evresi*" sayılır ve bu dönemdeki kişiler de "*çocuk*" kavramı ile anılır.

Çocuk, geliştikçe bağımlılığı azalarak bireysel davranışlarda bulunmaya başlayacak ve kendisini bulunduğu çevreye ve topluma kabul ettirecektir.⁴

³ Mehmet Emin Artuk/Ahmet Gökçen/Ahmet Caner Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2009, s. 483.

⁴ Hayati Yelesdağ, *Ceza Hukukunda Çocuk Kavramı ve Çocuğun Cezai Sorumluluğunun Belirlenmesindeki Kriterler*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Hukuk Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 2.

Belli bir yaşa ulaşmamış çocuklarda algılama ve irade yeteneği, diğer bir ifade ile isnat yeteneği bulunmaz. Bu sebeple bu yaş grubundaki çocuklar hakkında cezai yaptırım uygulanmaz. Nitekim Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 40/3-a maddesine göre, belli yaşa kadar olan çocukların isnat yeteneğinin bulunmadığı kabul edilmiştir.⁵ Kimlerin düşünsel faaliyetleri ve bedensel özellikleri açısından isnat yeteneğine sahip olma olgunluğuna erişmiş sayılacağını belirlemede, psikoloji ve tıp bilimlerinde geçerli evrensel kurallar kadar, kanun koyucuları yönlendiren toplumsal değer yargıları da etkili olmaktadır.⁶

Türk hukukuna bakıldığında 1982 Anayasası'nda çocuk kavramının her hangi bir tanımlaması yoktur.⁷ Aynı şekilde 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda da çocuk kavramı tanımlanmadan çocukların yaş itibarıyla ceza sorumluluğunun sınırları çizilmiştir. Ceza sorumluluğunun kaç yaşından itibaren başlayacağı ve hangi yaş aralıklarında cezai sorumluluğun ne olacağı kanunun 53 ve devamı maddelerinde açıklanmakla birlikte çocuk kavramı tanımlanmamıştır. Esasen kavramların tanımlanması sistemi, son dönemlerdeki kanunlaştırma hareketleriyle ortaya çıkan bir durumdur.⁸

21.11.1979 tarihli *Resmi Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe giren ve daha sonra 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'yla 2005 yılında yürürlükten kaldırılan 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun da çocuk kavramını tanımlamamıştı. Fakat Kanun'un 41. maddesinde geçen "küçük" kavramını tanımlamıştı. Söz konusu 41. maddeye göre, "Bu kanundaki küçük deyimini suçu işlediği tarihte henüz 15 yaşını bitirmemiş kimseleri kapsar". Bu

⁵ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 484.

⁶ Centel/Zafer/Çakmut, s. 351.

⁷ Her ne kadar 1982 Anayasası çocuk kavramını tanımlamamış olsa da, bazı maddelerinde "küçük" kavramını, bazı maddelerinde ise "çocuk" kavramını kullandığı gözlemlenmektedir. Örneğin 19, 24 ve 50. maddelerinde "küçük" kavramı; 41, 61 ve 62 maddelerinde de çocuk kavramını kullanmıştır. Fakat bu kavramların somut bir tanımlaması anayasa metninde yoktur.

⁸ Son zamanlarda çıkan kanunların ilk hükümlerinde genellikle kanunların amacına, kapsamına ve tanımlara yer verilmektedir. Bu nedenledir ki eski tarihlerde çıkarılan kanunlarda bu şekilde tanımlara rastlamak zordur.

tanım dışında, 2253 sayılı Kanun'da çocuk kavramına ilişkin bir tanım bulunmamaktadır.

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girerek 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nu yürürlükten kaldıran 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, yeni bir kanun olması dolayısıyla son yıllarda önem arz eden çocuk suçluluğu hususunun önemli bir ögesini oluşturan "çocuk" kavramını tanımlamıştır. Söz konusu tanımın yapıldığı 6. maddenin 1/b bendine göre "Çocuk deyiminden, henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi anlaşılır". Dolayısıyla henüz 18 yaşını doldurmayan kişiler çocuk statüsündedir ve çocuklara ilişkin hükümlere tabidirler. Benzer tanımın yer aldığı 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) 3/1-a hükmüne göre, "Çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder". Görüldüğü gibi 5395 sayılı ÇKK'daki tanım, karışıklıkları ortadan kaldırması açısından daha doyurucudur. Dolayısıyla halen yürürlükte bulunan 5237 sayılı TCK ve 5395 sayılı ÇKK hükümleri dikkate alındığında, henüz 18 yaşını doldurmamış bulunan kişi, ergin olup olmamasına bakılmaksızın çocuk statüsündedir.⁹

III. CEZAI SORUMLULUK AÇISINDAN YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜ

A. GENEL OLARAK

İnsanın belli bir yaşı ve dönemi geçirmesinden sonra doğruyu ve yanlış anlama yeteneği kazanabileceği gerçeği dikkate alındığında, yaş küçüklüğünün bazı dönemlerinde ceza sorumluluğu tamamen kaldırılmış, bazı dönemlerinde ise cezada indirim sebebi olarak düzenlenmiştir. Örneğin ilerde ayrıntısıyla inceleyeceğimiz üzere 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile getirilen sistemde, 12 yaş sınırı, ceza sorumluluğunda sınırdır. Suç tarihinde 12 yaşını doldurmamış olan çocukların işledikleri suçlar bakımından cezai sorumluluğu bulunmamaktadır. Bu sınır, 765 sayılı TCK döneminde 11 idi. 765 sayılı TCK'nın 53/1. Maddesine göre, suç tarihinde 11 yaşını doldurmamış olan çocuklar hakkında takibat yapılamaz ve ceza verilemez.

⁹ Fakat çocuğun gerçek yaşı konusunda bir ihtilaf veya iddia varsa, nüfusa yanlış yazılmış olsa dahi gerçek yaşı araştırılmalı ve düzeltilmek suretiyle 18 yaş sınırının altında veya üstünde olduğuna kanaat getirilmelidir. Çünkü ceza hukukunda esas olan husus, şekli gerçek değil, maddi gerçektir.

Bu başlık altında cezai sorumluluk açısından yaş küçüklüğünü inceleyerek, yaş küçüklüğünün dönemlerine ve cezai sorumluluğa etkilerine değineceğiz.

B. YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

Eski hukuk sistemlerinden beri ceza sorumluluğunun başlaması için insanoğlunun belli bir olgunluğa ulaşması gerektiği düşüncesi hakim olmuştur. Tarihteki sistemlere baktığımızda bazı hukuk sistemleri yaş sınırını dikkate alırken, bazıları da olgunluk derecesini dikkate almışlardır.¹⁰

Roma hukukunda “*Oniki Levha Kanunları*”ndan itibaren ceza sorumluluğu buluşa ermeye tabi tutulmuştur. Kilise hukukunda ise genellikle yedi yaşın altındaki küçükler kasıtlı davranması imkansız olan akıl hastaları gibi kabul edilmiş ve hakime, yedi yaşından büyük ancak buluşa ermemiş küçüklerin kasıtlı davranma yeteneğinin gelişip gelişmediği konusunda araştırma görevi yüklemiştir. Cermen hukukunda ise esas itibarıyla on iki yaşından küçüklerin cezai sorumluluğunun bulunmadığı kabul edilmiş ve fakat çocuğun mensup olduğu ailenin zararı tazmin niteliğinde uzlaşma bedeli ödemesi gerektiği kabul edilmiştir. İslam hukukunda malum olduğu üzere çocuğun buluş çağına girip girmediğine göre sorumluluk belirlenmektedir.¹¹

C. 5237 SAYILI TCK AÇISINDAN YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜNÜN ESASLARI

1. Genel Olarak

Yaş küçüklüğüne ilişkin düzenleme, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 31. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddede, “(1) *Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.*”

¹⁰ Beşir Aslan, “Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğünün Etkisi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Kamu Hukuku Programı Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 1.

¹¹ Naci Şensoy, “Çocuk Suçluluğu-Küçüklük-Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri” *İHF*, C. XV, S. 1, 1949, s. 95 vd.

(2) Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan onbir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.

(3) Fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde onsekiz yıldan yirmidört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası oniki yıldan fazla olamaz.” şeklinde düzenleme bulunmaktadır. Bu hükümden de anlaşılacağı üzere 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu yaş küçüklüğünü üç devre halinde ele almıştır.

Birinci devre, 12 yaşın bitirilmesine kadar olan devredir (TCK m. 31/1). Kanun koyucu, suç tarihinde 12 yaşını¹² doldurmayan kişilerin isnat yeteneğine sahip olmadığını ve dolayısıyla cezalandırılmaması gerektiğini aksi ispat edilemeyen bir karine olarak kabul etmiştir.¹³

¹² 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’ndaki bu sınır, 765 sayılı TCK zamanında 11’di (765 sayılı TCK m.53/1). Bu sınır, 1937 İsviçre CK’da 7, 1930 İtalyan CK’da 14, 1948 Romanya CK’da 12, 1950 Yunanistan CK’da 7, 1968 Bulgaristan CK’da 14, 1961 Macaristan CK’da 14, 1951 Yugoslavya CK’da 14, 1996 Rusya Federasyonu CK’da 14 olarak belirlenmiştir. Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 484.

¹³ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 487; Ceza sorumluluğundaki yaş sınırını belirleyen Alman Ceza Kanunu’nun (Strafgesetzbuch) 19. maddesine göre, “Fiilin icrası sırasında henüz 14 yaşını tamamlamamış olan bir kişinin, kusur ehliyeti yoktur”, Feridun Yenisey/Gottfried Plagemann, 15 Mayıs 1871 Tarihli Alman Ceza Kanunu, Beta Yayınevi, İstanbul 2009, s. 18; “Alman Ceza Kanunu’nun 14. maddesinde 14 yaş altındaki kişiler çocuk (kinder) olarak tanımlandıkları için, bu yaş grubundakilerin hiçbir şekilde cezai sorumlulukları yoktur”, Hans-Heiner Kühne, “Gösteriler Sırasında Şiddet Kullanan Çocukların (Alman ve Türk) Ceza Hukukundaki Yeri (Eyleme Katılmış Çocukların Cezalarının Azaltılması; Bunların Arkasında Bulunan Gerçek Faillerin Cezasının Artırılması Konusunda Türkiye İnsiyatifi)”, *Fasikül Aylık Hukuk Dergisi*, Seçkin Yayınevi, Yıl 1, Sayı 2, Ocak 2010, s. 23 (Çeviren: Özlem

Fakat kanunkoyucu bu yaş sınırı altında olanlar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabileceğini kabul ederek adli makama takdir hakkı tanımıştır.

İkinci devre, fiili işlediği sırada 12 yaşını bitirmiş olup 15 yaşını bitirmeyenlerin oluşturduğu gruptur. Bu yaş grubundaki kişilerin işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin gelişmiş olup olmamasına göre cezai sorumluluğu değişmektedir. Eğer kişinin suç işlediği tarihte bu yaş grubunda olup da işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş ise, cezai sorumluluğu yoktur. Fakat bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanması zorunludur. Eğer bu yaş grubundaki kişinin işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin gelişmiş olduğunun anlaşılması¹⁴ halinde, verilecek cezada indirim öngörülmüştür. Bu indirim, yargılama sonunda TCK'nın 61. maddesindeki sıraya göre yapılacaktır.

Üçüncü devre, suç tarihi itibarıyla 15 yaşını doldurmuş olup 18 yaşını doldurmamış olanların oluşturduğu gruptur. Bu yaş grubundaki kişilerin işledikleri suçlarda cezai sorumlulukları bulunmakta olup, bu durum, 18 yaşını doldurmuş kişilere göre, cezanın indirimi sebebi ni oluşturmaktadır.

2. Suç Tarihinde 12 Yaşını Doldurmamış Olan Kişilere İlişkin Hükümler

a. Cezai Sorumluluk Açısından

5237 sayılı TCK'nın 31. maddesinin 1. fıkrasına göre, suç tarihinde 12 yaşını doldurmamış olan çocukların cezai sorumluluğu bulunmamaktadır.¹⁵ Bu kişiler hakkında ceza kovuşturması yapılamaz. Fa-

---

Özaydın)

¹⁴ Bu husus, özellikle çocuk psikolojisinde uzman hekimlerin bulunacağı bir heyet tarafından verilecek raporla tespit edilmelidir.

¹⁵ "Çocuklar için 5237 sayılı TCK'nın 31/1 maddesinde sorumsuzluk yaşınının 12 olarak belirlenmesi karşısında 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 11/1 maddesi uyarınca kabahat niteliğindeki fiili işlediği zaman 15 yaşını doldurmamış çocuk hakkında idari para cezasının uygulanmayacağı belirtilmiş, böylece kabahatler bakımından sorumsuzluk yaşı 15 olarak belirlenmiştir", Yelesdağ, s. 61.

kat bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilecektir.

Kanunkoyucu bu yaş grubundaki kişilerin cezai sorumluluk açısından isnat yeteneğinin mutlak surette bulunmadığını kabul etmiştir. Dolayısıyla fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış olan kişinin isnat yeteneğinin bulunup bulunmadığını araştırmaya gerek yoktur.¹⁶ Fakat burada araştırılması yapılmayacak olan husus, kişinin gerçekte 12 yaşını doldurmadığı halde isnat yeteneğinin bulunup bulunmadığına dair bedeni, akli ve ruhi durumdur. 12 yaşını doldurmayan kişide bu hususları araştırmaya gerek yoktur.¹⁷ Eğer şahıs gerçekte 12 yaşından büyükse ve fakat nüfusa küçük kaydedilmişse, bu husus araştırılmalıdır. Bunun için ilgili mahkeme olan asliye hukuk mahkemesinde yaş düzeltme davası açılmalıdır.¹⁸ Çünkü kişinin gerçek yaşı önemli olup, nüfustaki yaşının bir önemi bulunmamaktadır.¹⁹ Kişinin gerçek yaşı araştırılırken yaşının büyük yazıldığı da ihtimale katılmalıdır. Bu nedenle kimlikte örneğin 13 yaşında görünen bir çocuk görünüm itibariyle daha küçük gösteriyorsa, Cumhuriyet savcısı kavuşturma açmadan önce bu çocuğun gerçek yaşını tespit ettirmelidir. Fakat ne yazık ki uygulamada bu durumlarda yaş düzeltme davası açılmadan kavuşturma açıldığı gözlemlenmektedir.²⁰

Kanunkoyucu bu yaş grubundaki kişilerin işlediği suçlarda ceza kovuşturmasının²¹ yapılamayacağını belirttiğine göre, bu yaş grubun-

¹⁶ İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 4. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009, s. 357; Bahri Öztürk/Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 10. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2008, s. 234;

¹⁷ Aynı doğrultuda bakınız, Sulhi Dönmezer/Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Genel Kısım, C. II, 12. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul Ekim 1999, s. 159; Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 487; Süheyl Donay, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, Beta Yayınevi, İstanbul 2007, s. 50.

¹⁸ Aynı doğrultuda bakınız, Yusuf Solmaz Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, 2. Baskı, Ankara 2005, s. 313

¹⁹ Çocuğun yaşının tespiti için Adli Tıp Kurumu veya tam teşekküllü bir sağlık kuruluşuna sevk yapılmalı ve bu konuda heyet raporu aldırılmalıdır.

²⁰ Mahir Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008, s. 56.

²¹ 5271 sayılı CMK m. 2/1-f hükmüne göre, "kovuşturma, iddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi" ifade eder. 765 sayılı TCK'nın 53.

daki kişilerin işledikleri suçlarda soruşturma yapılması mümkündür.²² Hatta bu kişilerin işlediği suçlarda soruşturma yapılması zorunludur. Çünkü ortada bir suç vardır ve bu suça Cumhuriyet savcısı kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar verecek bile olsa el koymalıdır. Yani bu kişilerin işlediği suçlarda soruşturma başlatılmalı, tedbir uygulanması uygun görülüyorsa ilgili mahkemesinden²³ bu konuda talepte bulunulmalı ve işlenen suç açısından da yaş küçüklüğü gerekçesiyle kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar verilmelidir.

Cumhuriyet savcısının yaş küçüklüğünü fark etmemesi halinde açtığı kamu davasında suça sürüklenen çocuğun suç tarihinde 12 yaşından küçük olduğunu fark eden mahkeme, 5271 sayılı CMK m. 223/3-a maddesi gereğince ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verecektir.²⁴

b. Güvenlik Tedbirleri Açısından

aa. Genel Olarak

5237 sayılı TCK'nın 31. maddesinin ilk fıkrasına göre, suç işlediği tarihte henüz 18 yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında çocukla-

---

maddesinin 1. fıkrasında kullanılan "takibat" kelimesi, yeni sistemimizde "kovuşturma" anlamına gelmektedir.

²² Aynı doğrultuda bakınız, Veli Özer Özbek/ M. Nihat Kanbur/ Pınar Bacaksız/ Koray Doğan/ İlker Tepe, *Ceza Hukuku Bilgisi (Genel Hükümler)*, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2010, s. 218; Bu hususta karşı bir görüşe göre, "...ceza kovuşturma terimi 5271 sayılı CMK'nın 2/1-f bendinde tarif edilen *kovuşturma* olarak anlaşıldığı takdirde bu çocuklar hakkında soruşturma yapılabileceği anlamı çıkar ki bu, kanun koyucunun amaçladığı bir durum değildir. Bu nedenle TCK m. 31/1 maddesindeki ceza kovuşturmasını, 5271 sayılı CMK'daki soruşturma olarak anlamak gerekir", Topaloğlu, s. 53-54.

²³ Y. 20. HD, T. 20.3.2006, E. 2006/2306, K. 2006/3631 sayılı kararında açık bir şekilde vurgulandığı üzere bu hususta ilgili mahkeme, çocuk (ceza) mahkemesidir.

²⁴ "Bu durumda çocuk hakkında beraat kararı vermek yanlış olacaktır. Ceza tertibine yer olmadığı kararı verildiği hallerde ÇKK'nın 11. maddesinde belirlenen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinden birisi uygulanacaktır. Hakimin bu tedbirleri uygulaması zorunludur. Kanun koyucu bu konuda hakime uygulayabilip uygulamama hususunda takdir yetkisi tanımamıştır. Ancak hakim, uygulanacak tedbir bakımından serbesttir.", Metin Efe, "Çocukların Cezai Sorumluluğu", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008, s. 63-64.

ra özgü güvenlik tedbirine hükmedilebilecektir. Bu hususta kanun koruyucu takdir yetkisi tanımıştır. Bu takdir yetkisinin Cumhuriyet savcısına ait olduğunu düşünüyoruz. Çünkü suç işlendiğinde Cumhuriyet savcısı olaya el atacak; soruşturma sonunda kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verecek ve fakat görevli ve yetkili mahkemeden çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını talep edebilecektir. Mahkemece olaya doğrudan el atılmayacağına göre bu husustaki takdir yetkisinin Cumhuriyet başsavcılığına ait olduğu sonucu çıkmaktadır. Fakat çocuğun yaşı fark edilmeden kamu davası açılmışsa, mahkemece CMK m. 223/3-a maddesi uyarınca ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilecek ve güvenlik tedbiri uygulanması konusunda yine mahkemece yapılacak değerlendirme sonucunda karar verilecektir

bb. Uygulanabilecek Güvenlik Tedbirleri

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, 5237 sayılı TCK'nın 56. maddesine istinaden 03.07.2005 Tarih ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda (ÇKK) düzenlenmiştir. Söz konusu Kanun'un 11. maddesine göre, *"Bu Kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır"*.

Suçta sürüklenen çocuk kavramı 5395 sayılı ÇKK'nın 3/1-a.2 maddesinde tanımlanmıştır. Söz konusu hükme göre suça sürüklenen çocuk, *"Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkındaki soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkındaki güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu"* ifade eder şeklinde tanımlanmıştır.

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak koruyucu ve destekleyici tedbirler ise ÇKK'nın 5. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan;

a. *Danışmanlık tedbiri*, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsele-
re çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile
ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

b. *Eğitim tedbiri*, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya ya-
tılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya
sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanı-
na yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,

c. *Bakım tedbiri*, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin her-
hangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun
resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden ya-
rarlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

d. *Sağlık tedbiri*, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması
ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitas-
yonuna, bağımlılık yapan Maddeleri kullananların tedavilerinin yapıl-
masına,

e. *Barınma tedbiri*, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya
hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya,
Yönelik tedbirdir.

Tehlike altında bulunmadığının tespiti ya da tehlike altında bu-
lunmakla birlikte veli veya vasisinin ya da bakım ve gözetiminden so-
rumlu kimsenin desteklenmesi suretiyle tehlikenin bertaraf edileceği-
nin anlaşılması hâlinde; çocuk, bu kişilere teslim edilir. Bu fıkranın uy-
gulanmasında, çocuk hakkında birinci fıkrada belirtilen tedbirlerden
birisine de karar verilebilir (ÇKK m. 5/3).

3. Suç Tarihinde 12 Yaşını Doldurmuş Olup 15 Yaşını Doldurmamış Olan Kişilere İlişkin Hükümler

5237 sayılı TCK'nın 31. maddesinin 2. fıkrasına göre, "Fiili işledi-
ği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanların
işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışları-
nı yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorum-
luluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri-
ne hükmolunur. İşlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fi-
ille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, bu ki-

şiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan onbir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz."

Suç tarihinde 12-15 yaş sınırları arasında bulunan kişiler, genel itibariyle işlemiş oldukları fiilin haksızlık teşkil ettiğinin farkındadırlar. Fakat bazı hallerde davranışlarını hukukun öngördüğü şekilde yönlendirme yetileri zayıflamakta ve bu suretle söz konusu fiili işlemekten kendilerini alıkoyamamaktadırlar.²⁵

Suç tarihinde 12 yaşını doldurmuş olup 15 yaşını doldurmamış olan kişilerin işlediği suçlardan dolayı ceza sorumluluğunun bulunması için, işledikleri fiillerin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişmiş olması gerekir.

İsnat Yeteneğinin Bulunup Bulunmadığının Tespiti

Doktrinde isnat yeteneğinin kim ve ne şekilde tespit edileceğine dair farklı görüşler mevcuttur. Diğer bir deyişle suça sürüklenen çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediği, kısaca isnat yeteneğinin bulunup bulunmadığı hekim tarafından mı, yoksa hakim tarafından belirlenecektir? Madde gerekçesine göre, *bu grup yaş küçüklerinin ceza sorumluluğunun olup olmadığı, çocuk hâkimi tarafından tespit edilir. Ancak bu belirlemeden önce, yaş küçüğünün içinde bulunduğu aile koşulları, sosyal ve ekonomik koşullar ile psikolojik ve eğitim durumu hakkında uzman kişilerce rapor hazırlanması istenir. Çocuk hâkimi, hazırlanan bu raporları, ceza sorumluluğunun belirlenmesiyle ilgili olarak yapacağı değerlendirmede dikkate alır.* Doktrinde bir kısım yazarlarımız tarafından madde gerekçesine uygun olarak isnat yeteneğinin hakim tarafından belirlenmesi gerektiği, hakimin bu belirlemeyi yapmadan önce bu hususta görevlendireceği bir bilirkişinin araştırmasından faydalanabileceği ve fakat bu bilirkişinin çocuğun isnat yeteneği konusunda bir mütalaa ve tespitte bulunmasının doğru olmayacağı ifade edilmiştir.²⁶ Yargıtay'ın

²⁵ Özgenç, *Ceza Hukuku*, s. 359.

²⁶ Bakınız, Özgenç, *Ceza Hukuku*, s. 360; Mahmut Koca/İlhan Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükmümler*, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009, s. 316; Centel/Zafer/

bir kararına göre, "... sanık G... yönünden yapılan değerlendirmede; 5237 sayılı TCK'nın 31/2. maddesi kapsamında kalan 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olan küçüklerin, işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığının tespitinde, küçüğüün içinde bulunduğu aile, sosyal ve ekonomik koşullar ile psikolojik ve eğitim durumu hakkında sosyal çalışma uzmanına, kişilere rapor hazırlanması, hazırlanan bu raporlar değerlendirilerek hakim tarafından ceza sorumluluğunun belirlenmesi gerekirken, devlet hastanesinde görev yapan nöroloji uzmanından alınan yetersiz rapora dayanılarak hüküm kurulması; sanığın işlediği suçun farik ve mümeyyizi olup olmadığının mahkemece tartışılmaması yasaya aykırıdır."²⁷ şeklindeki değerlendirmesiyle söz konusu farik mümeyyizliğin alınacak rapor incelenerek hakim tarafından takdir edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Uygulamaya bakıldığında, suç işleyen bu grup yaş küçüklerinin işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını anlama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmiş olup olmadığı konusunda Cumhuriyet savcısı tarafından küçüğüün teşekküllü bir hastaneye sevki ile bu konuda rapor alındığı gözlemlenmektedir. Yukarıda yer verdiğimiz görüşlere bakıldığında bu uygulamanın doğru olmadığı sonucu çıkmaktadır. Eğer söz konusu isnat yeteneğinin hakim tarafından tespit edilmesi gerekiyorsa, karşımıza bir sorun çıkmaktadır. O da şu ki, hakimin soruşturma sırasında mı, yoksa kovuşturma sırasında mı bu kararı alması gerektiğidir. Örneğin bu gruptaki bir çocuğun işlediği suçtan dolayı soruştur-

---

Çakmut, s. 359; Hacıoğlu, s. 7; Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 6. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009, s. 323; "Bu dönem bakımından önce çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilip algılayamadığı veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmiş olup olmadığı yönünden bedeni-akli ve ruhi durumunu incelettirir", Veli Özer Özbek, *Türk Ceza Kanununun Anlamı*, TCK İzmir Şerhi, C. I, 4. Baskı, Ankara 2010, s. 568; Aynı doğrultuda Donay, s. 50; Bu hususta farklı fikirde olan Artuk/Gökçen/Yenidünya'ya göre, "suça sürüklenen çocuk hakkında mahkemeler, çocuk hakimleri veya Cumhuriyet savcılıklarınca gerektiğinde çocukların bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığı sosyal inceleme raporunda belirtilir ve mahkeme 12-15 yaş arasında bulunan çocukların işledikleri suçlarda bu raporu göz önünde bulundurur", Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 491.

²⁷ Y. 1. CD, 24.07.2008 T, 2777/6275, YKD, C. 34, S. 11, Kasım 2008, 2258 vd. (Nakleden, Özbek, *TCK'nın Anlamı*, s. 568)

ma bir yıl sürmüŖse ve ondan sonra kamu davası açılmışsa, yargılamaya bakan çocuk hakiminin bu aşamada (kovuşturma aşamasında) bu tespiti yapması sağlıklı olmaz. Çünkü suç tarihinden itibaren belli bir zaman geçmiş ve bu süreçte çocuğun gelişimi hızla ilerlemiştir. Görünüş itibarıyla gelişen bir çocuğun suç zamanında ne durumda olduğunu tespit etmek güçtür. Dolayısıyla isnat yeteneği konusundaki tespit hakim tarafından tespit edilmesi gerektiği kabul edilecekse, soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı tarafından çocuğun sağlık kuruluşuna sevki ile muayene edilmesi ve rapor tanzimi istenilmeli ve bu raporla birlikte çocuğun çocuk mahkemesi hakimi önüne çıkarılarak isnat yeteneğinin olup olmadığı konusunda gecikmeksizin bir karar verilmesi istenmelidir. Bunun öncesinde çocuk hakkında sosyal çalışma görevlisi tayin edilerek çocukla görüşmesi ve çocuk hakkında sosyal çalışma raporu tanzim etmesi sağlanmalıdır. Çünkü hakim bu hususta karar verirken çok önemli olan bu rapordan faydalanmalıdır. Böyle bir rapor olmadan sadece sağlık kuruluşu raporuna dayanılarak verilecek karar eksik olacaktır. Hakim tarafından değişik işler defteri üzerinden, savcılıkça sağlık kuruluşundan ve sosyal çalışmacıdan alınan raporlar ve çocuğun görünüşü incelenerek bir karar verilmelidir. Doğru olan usul bu olmasına rağmen, uygulamada böyle bir yöntem izlenmediğini belirtmek isteriz.

Hekim, çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediği konusunda araştırma yaparken suç tarihini nazara alarak ve işlenen fiille sınırlı olarak değerlendirmede bulunmalıdır. Aynı şekilde hakim de bu şekilde hareket etmelidir. Örneğin hakaret suçuyla kasten öldürme suçunda çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediği farklılık arz edebilecektir. Dolayısıyla hekimin, işlenen fiilin ne olduğunu bilmesi gerekir.

Bu yaş grubundaki kişilerin işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişmediği kanaatine varılması halinde Cumhuriyet savcılığı tarafından kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilecektir. Fakat bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmedilecektir (TCK m. 31/2). Bu durumda, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygu-

lanması zorunludur.²⁸ Bu tedbirler, yukarıda incelediğimiz ve ÇKK m. 5 hükmünde düzenlenen tedbirlerdir.

Bu yaş grubundaki çocukların işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin geliştiği kanaatine varılması halinde, çocuğun cezai sorumluluğu vardır ve hakkında ilgili çocuk mahkemesinde işlenen suç nedeniyle kamu davası açılmalıdır. Fakat bu durumda mahkemece yapılacak yargılama sonucunda TCK m.61 hükmü gereğince TCK m. 31/2 hükmünde belirtilen oranlarda cezada indirim yapılacaktır.

Burada son olarak şu hususa da değinmek gerekir ki, şahsın gerçek yaşı ile kimlikteki yaşı arasında fark olduğu düşünülüyorsa, bu durum giderilmelidir. Çocuğun nüfus kaydındaki yaşının gerçeği yansıtmadığı şüphesi varsa, CMK m. 218/2 hükmü uyarınca yargılamayı yapan mahkeme, yaş düzeltme davasına da bakacaktır.²⁹

4. Suç Tarihinde 15 Yaşını Doldurmuş Olup 18 Yaşını Doldurmamış Olan Kişilere İlişkin Hükümler

5237 sayılı TCK'nın 31. maddesinin 3. fıkrasına göre, "*Fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde onsekiz yıldan yirmidört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası oniki yıldan fazla olamaz.*"

Madde gerekçesine göre, bu grubu oluşturan gençler, normal koşullarda, gerçekleştirdikleri davranışların hukukî anlam ve sonuçlarını kavrama yeteneğine sahip olmakla birlikte; bu kişilerin, davranışlarını yönlendirme yetenekleri yeterince gelişmemiş olabilmektedir. Bu nedenle, suç yoluna girmiş olan gençlerin, işledikleri suçlar bağlamında irade yeteneğinin zayıf olduğu normatif olarak kabul edilmiştir. Azalmış isnat yeteneğine sahip bulunan gençler hakkında kural olarak indirilmiş cezaya hükmedilir.

²⁸ Aynı doğrultuda, Özgenc, *Ceza Hukuku*, s. 361.

²⁹ Centel/Zafer/Çakmut, s. 357.

Bu dönemde suç işleyen çocuklar hakkında, sırf yaşları nedeniyle psikolojik ve sosyal yetenek araştırılması yapılmaz. Bu çocukların ceza sorumlulukları var kabul edilmektedir ve fakat tam olgunluğa ulaşmadıkları gerekçesiyle cezalarında indirim yapılması öngörülmüştür.³⁰

IV. YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜNÜN CEZA HUKUKU VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNUN TEMEL MÜESSESELERİ AÇISINDAN TAŞIDIĞI ÖZELLİKLER

A. GENEL OLARAK

Yaş küçüklüğü, ceza hukukunun ve ceza muhakemesi hukukunun bir takım müesseseleri açısından esnek hükümler taşımaktadır. Kanun koyucu, çocukların işledikleri suçlar bakımından ceza miktarının yanı sıra, ceza hukukunun ve ceza muhakemesi hukukunun diğer müesseseleri bakımından da esnek hükümler ihdas ettiği görülmektedir. Bu başlıkta, yaş küçüklüğünün ceza hukuku ve ceza muhakemesi hukukunun çeşitli müesseseleri açısından taşıdığı özelliklere değineceğiz.

B. YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜNÜN CEZA HUKUKUNUN TEMEL MÜESSESELERİ AÇISINDAN TAŞIDIĞI ÖZELLİKLER

1. Kısa Süreli Hapis Cezalarına Seçenek Yaptırımlar Açısından Yaş Küçüklüğünün Taşdığı Özellikler

5237 sayılı TCK'nın 50/1. maddesine göre, kısa süreli hapis cezası,³¹ suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre aynı maddenin 1. fıkrasında sayılan seçenek yaptırımlara çevrilebilecektir. Örneğin kısa süreli hapis cezası, adli para cezasına çev-

³⁰ İçel, Kayıhan/Evik, A. Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 2. Kitap, 4. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2007, s. 176

³¹ 5237 sayılı TCK m. 49/2 hükmüne göre, "Hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezasıdır"

rilebilecektir. Bu husus kural olarak belirtilen kriterler doğrultusunda hakim takdirindedir.

Aynı maddenin 3. fıkrasına göre, “Daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olmak koşuluyla, mahkûm olunan otuz gün ve daha az süreli hapis cezası ile fiili işlediği tarihte onsekiz yaşını doldurmamış veya altmışbeş yaşını bitirmiş bulunanların mahkûm edildiği bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, birinci fıkrada yazılı seçenek yaptırımlardan birine çevrilir” Bu hükümden çıkan sonuca göre, fiili işlediği tarihte 18 yaşını doldurmayan kişilerin işledikleri suçlarda mahkum edildikleri bir yıl veya daha az süreli hapis cezasının TCK m. 50/1 fıkrasındaki seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesi zorunludur. Burada kanun koyucu emredici bir hüküm öngörmüştür. Dolayısıyla suça sürüklenen çocukların alacakları bir yıl veya daha az süreli hapis cezasının, hapis cezası olarak bırakılması mümkün değildir.³²

Hakim, suça sürüklenen çocuğun mahkum olduğu kısa süreli hapis cezasını TCK m. 50/3 hükmü gereğince TCK m. 50/1 hükmündeki seçenek yaptırımlardan adli para cezasına çevirmeye karar verirse, kararda, TCK m. 52/4-son cümle hükmündeki cümleye yer vermeyecektir. Yani hakim, suça sürüklenen çocuk hakkında hükmettiği kısa süreli hapis cezasını adli para cezasına çevirmeye karar verdiğinde, kararda, bu adli para cezasına ilişkin taksitlerin zamanında ödenmemesi halinde geri kalan kısmın tamamının tahsil edileceği ve ödenmeyen adli para cezasının hapse çevrileceğine ilişkin cümleye yer vermez. Çünkü 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 106/4 madde ve fıkrasına göre “Çocuklar hakkında hükmedilen adli para cezasının ödenmemesi hâlinde, bu ceza hapse çevrilemez. Bu takdirde onbirinci fıkra hükmü uygulanır.” Sözü edilen 11. fıkraya göre ise, “İnfaz edilen hapsin süresi, adli para cezasını tamamıyla karşılamamış olursa, geri kalan adli para cezasının tahsili için ilâm, Cumhuriyet Başsavcılığınca mahallin en büyük mal memuruna verilir. Bu makamlarca 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre kalan adli para cezası tahsil edilir.” Toparlamak gerekirse, çocuklar hakkında hükmedilen adli para cezasına ilişkin taksitlerin zamanında ödenmemesi ha-

³² Aynı doğrultuda, Özgenc, *Ceza Hukuku*, s. 361.

linde, geri kalan kısım savcılıkça hapse çevrilemeyecek; 6183 sayılı Kanun uyarınca tahsili için maliyeye gönderilecektir.³³

2. Erteleme Müessesesi Açısından Yaş Küçüklüğünün Taşdığı Özellikler

5237 sayılı TCK'nın 51/1 madde ve fıkrasına göre, "İşlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir. Bu sürenin üst sınırı, fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış veya altmışbeş yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından üç yıldır."

Bu hükümden çıkan sonuca göre, fiili işlediği sırada 18 yaşını doldurmuş olanların netice itibariyle mahkum edildikleri iki yıl ve daha az süreli hapis cezaları erteleme kapsamındayken; fiili işlediği sırada henüz 18 yaşını doldurmamış kişilerin netice itibariyle mahkum edildikleri üç yıl veya daha az süreli hapis cezaları erteleme kapsamındadır. Örneğin 18 yaşını doldurmamış olan kişinin işlediği taksirle öldürme suçundan alacağı netice ceza 3 yıl hapis cezası olsa bile ertelenebilecektir. Burada sanığın yaşı açısından suç tarihi önemli olup karar tarihinde 18 yaş doldurulsa bile sonuç değişmeyecektir.

3. Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma Hükümleri Açısından Yaş Küçüklüğünün Taşdığı Özellikler

Kural olarak suç tarihinde 18 yaşını doldurmuş kişiler, işledikleri suçlar sonucunda mahkum oldukları hapis cezasının karşılığı olarak 5237 sayılı TCK'nın 53/1 madde ve fıkrasındaki hakları kullanmaktan yoksun bırakılırlar. Örneğin 5 ay hapis cezasına mahkum olan ve bu cezası ertelemeyen kişi hakkında TCK m. 53/1 hükmündeki belli hakları kullanmaktan yoksun bırakma tedbirlerine hükmolunacaktır. Fakat aynı maddenin 4. fıkrasına göre, "Kısa süreli hapis cezası ertelenmiş veya fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında birinci fıkra hükmü uygulanmaz." Bu hükümden çıkan sonuca göre suç tarihinde henüz 18 yaşını doldurmamış olan kişi, karar tarihinde 18 yaşını doldurmuş olsa bile, işlediği suç karşılığında mahkum olacağı ha-

³³ Doğrudan hükmedilen ve fakat taksitleri zamanında ödenmeyen adli para cezalarında da aynı durum söz konusudur.

pis cezasının miktarı ne olursa olsun TCK m. 53/1’de belirtilen hakları kullanmaktan yoksun bırakılamayacaktır.³⁴

4. Tekerrür Müessesesi Açısından Yaş Küçüklüğünün Taşıdığı Özellikler

5237 sayılı TCK m. 58/1 hükmüne göre, önceden işlenen suçtan dolayı verilen hüküm kesinleştikten sonra yeni bir suçun işlenmesi hâlinde, tekerrür hükümleri uygulanır. Aynı maddenin 5. fıkrasına göre, “Fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olan kişilerin işlediği suçlar dolayısıyla tekerrür hükümleri uygulanmaz”. Dolayısıyla henüz 18 yaşını doldurmamış olan kişilerin işledikleri suçlar hakkında tekerrür hükümleri uygulanmaz.

Bu hükme göre sonradan işlenen suçun suç tarihinde failin 18 yaşını doldurmuş olup olmaması önemli olmayıp, önemli olan tekerrüre esas olabilecek olan önceki mahkumiyete ilişkin suçun 18 yaşın doldurulmadan işlenmesidir. Örneğin fail 17 yaşında işlediği bir suçtan sonra (mahkumiyet 18 yaşından sonra verilse bile fark etmez) yeni bir suç işlerse, 17 yaşındayken işlediği suç, ikinci işlediği suç için tekerrüre esas oluşturamayacaktır. İkinci suç, failin 18 yaşını doldurmasından sonra işlenmiş olsa da sonuç değişmez. Çünkü önceki mahkumiyet, 18 yaş doldurulmadan işlenmiş bir suça ilişkin mahkumiyettir.

5. Zamanaşımı Süreleri Açısından Yaş Küçüklüğünün Taşıdığı Özellikler

Suçun işlendiği tarih ile verilen hükmün kesinleşmesinden sonra belli bir süre geçmesi, devletin ceza ve infaz ilişkilerini devam ettirmesindeki sosyal yararın yitirilmesine sebep olur. Bu sebepten dolayı belirli bir sürenin geçmesinin, devletin cezalandırma yetkisini ortadan kaldırmasına zamanaşımı denilmektedir.³⁵

³⁴ Bu nedenledir ki uygulamada, suç tarihinde 18 yaşını doldurmamış kişilere ilişkin iddianamelerin sevk maddelerine TCK m. 53/1 hükmü konulmaz.

³⁵ Demirbaş, s. 678.

Zamanaşımı da kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Bunlar “*dava zamanaşımı*” ve “*ceza zamanaşımı*”dır. Dava zamanaşımı, suçun işlenmesinden itibaren belli bir sürenin geçmesidir. Ceza zamanaşımı ise, ceza verilip hüküm kesinleştikten sonra hükümlünün bulunamaması nedeniyle cezanın belli bir süre infaz edilememesidir. Dava zamanaşımına ilişkin hükümler TCK’nın 66 ve 67. maddesinde; ceza zamanaşımına ilişkin hükümler ise TCK’nın 68 vd. maddelerinde düzenlenmiştir.

TCK m. 66/2 hükmüne göre, “*Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanlar hakkında, bu sürelerin yarısının; onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında ise, üçte ikisinin geçmesiyle kamu davası düşer.*”

Bu hükümden çıkan sonuca göre,

- Fiili işlediği tarihte 12 yaşını doldurmuş olup 15 yaşını doldurmayan çocukların işlediği suçlarda, zamanaşımı süreleri yarısı oranında uygulanır. Örneğin suç tarihinde 14 yaşında olan failin gece vakti bina içerisinde muhafaza altına alınmış eşyaya karşı işlediği hırsızlık suçunda dava zamanaşımı süresi 15 yıl değil, 7.5 yıldır.

- Fiili işlediği tarihte 15 yaşını doldurmuş olup 18 yaşını doldurmayan çocukların işlediği suçlarda, zamanaşımı süreleri 2/3 oranında uygulanır. Örneğin suç tarihinde 16 yaşında olan failin gece vakti bina içerisinde muhafaza altına alınmış eşyaya karşı işlediği hırsızlık suçunda dava zamanaşımı süresi 15 yıl değil, 10 yıldır.

Burada şu önemli hususu vurgulamak gerekir ki, failin kriter olarak alınacak yaşı, *suç tarihindeki yaşıdır*.

Kanun’da öngörülen, kural olarak hükmün kesinleştiği veya infazın herhangi bir nedenle kesintiye uğradığı anda işlemeye başlayan ve kesilmelere rağmen ceza infaz edilemeden tamamlanan ve tamamlanma anından itibaren de daha önce gerçekleştirilemeyen infaza engel olan süreye ceza zamanaşımı denmektedir.³⁶ Kesinleşmiş bir cezanın uzun süre infaz edilememesi halinde artık o cezanın yerine getiril-

³⁶ Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 8. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009, s. 533; Koca/Üzülmez, s. 613.

mesinde toplumsal bir yarar kalmadığı düşünülerek ceza zamanaşımı kabul edilmiştir.³⁷

Ceza zamanaşımı süreleri, TCK m. 68/1 hükmünde belirtilmiştir. Aynı maddenin 2. fıkrasına göre, “Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanlar hakkında, bu sürelerin yarısının; onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında ise, üçte ikisinin geçmesiyle ceza infaz edilmez” Bu hükümden çıkan sonuca göre, fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanlar hakkında, sürenin yarısı oranında; onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında ise, üçte ikisi oranında ceza zamanaşımı süresi uygulanır. Burada failin yaşı, suç tarihindeki yaşıdır. Mahkumiyetin karar tarihi, kesinleşme tarihi vs. hususları önemli değildir. Örneğin suç tarihinde 17 yaşında bulunan fail, işlediği bir suçtan dolayı neticeten 23 yıl hapis cezasına mahkum olmuşsa, 16 yıllık (24 yılın üçte ikisi) ceza zamanaşımı süresine tabidir.

C. YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜNÜN CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNUN TEMEL MÜESSESELERİ AÇISINDAN TAŞIDIĞI ÖZELLİKLER

1. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Hükümleri Açısından

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 171/2 madde ve fıkrasına göre, “253. maddenin ondokuzuncu fıkrası hükümleri saklı kalmak üzere, Cumhuriyet savcısı, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olup, üst sınırı bir yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasının beş yıl süreyle ertelenmesine karar verebilir” Aynı maddenin 4. fıkrasına göre, “Ertelene süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde, kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir” Bu hükümlerden çıkan sonuca göre, erteleme süresi 5 yıl olup bu süre içerisinde kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilecektir. Fakat erteleme-

³⁷ Sedat Bakıcı, 5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Genel Hükümleri, Adalet Yayınevi, Ankara 2007, s. 1314.

ye ilişkin bu süre, suç tarihinde 18 yaşını doldurmamış kişiler için 5 yıl değil, 3 yıldır (ÇKK m.19).

2. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Hükümleri Açısından

CMK m. 231/5 hükmüne göre, “Sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza, iki yıl veya daha az süreli hapis veya adli para cezası ise; mahkemece, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir” 5395 sayılı ÇKK’nın 23. maddesine göre, “Çocuğa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda, Ceza Muhakemesi Kanunundaki koşulların varlığı halinde, mahkemece hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Ancak, bu kişiler açısından denetim süresi üç yıldır” Bu hükümlerden çıkan sonuca göre yetişkinler için hükmün açıklanmasının geri bırakılması halinde denetim süresi 5 yıl iken, çocuklar bakımından 3 yıldır.

V. ÇOCUKLARIN YARGILANMASINDAKİ ÖZELLİKLER

A. GENEL OLARAK

Çocukların işlediği suçların soruşturulmasında, kovuşturulmasında ve cezalarının infazında bir takım özel durumlar bulunmaktadır. Bu kişilerin işlediği suçlarda soruşturma yönteminin ne şekilde olacağı, hangi koruma tedbirlerinin uygulanıp hangilerinin uygulanmayacağı, yargılamanın hangi mahkemece yapılacağı, mahkemenin özellikleri, yargılamada dikkat edilmesi gereken hususlar, yargılamada bu kişiler ile yetişkinler arasındaki usul farkı ve nihayet cezanın infazı sırasında çocuklara ilişkin özel hükümler, üzerinde durulması ve açıklanması gereken kurallardır. Bu başlıkta bu kuralları inceleyerek analiz etmeye çalışacağız.

B. SORUŞTURMA AŞAMASINDAKİ ÖZELLİKLER

1. Soruşturmayı Yapacak Makam Açısından

5395 sayılı ÇKK’nın 15. maddesine göre, “Suça sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturma çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafın-

dan bizzat yapılır” Bu hükümden çıkan sonuca göre, suç işleyen çocuk hakkındaki soruşturma, kolluk görevlilerine bırakılmayıp bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacaktır.³⁸ Örneğin ifade alınması, kolluğa bırakılmayacaktır. Suça sürüklenen çocukların ifadeleri mutlak surette Cumhuriyet savcısınca alınmalıdır. Kolluk, sadece kimlik tespitiyle yetinmelidir.³⁹

Soruşturmanın bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması gerektiğine yönelik Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün 01.01.2006 tarih ve 2 no.'lu genelgesi de mevcuttur.⁴⁰

Öğretide bir kısım yazarlar, savcılık kurumunun mevcut olanakları dikkate alındığında bütün işlerin savcıya yüklenemeyeceği ve bunun yerine çocuk suçluluğu konusunda uzmanlaşmış özel bir kolluğun bu işlemleri yürütmesi önerilmiştir.⁴¹ Fakat bu konuda uzman kolluk eliyle soruşturma yürütülse de, söz konusu çocuklar hakkındaki tedbir uygulanması talebi savcılık tarafından yapılacağından, bu çocukların özellikle ifadelerinin bizzat savcı tarafından alınması daha yararlı olacaktır.⁴²

2. Çocuğun İfadesinin Alınması Usulü Açısından

Yukarıda da az çok değindiğimiz üzere, suça sürüklenen çocukların ifadeleri, Cumhuriyet Savcısı tarafından bizzat alınacaktır. 5395

³⁸ “Bizzat soruşturma yapma emri kanun tarafından Cumhuriyet savcılarına görev olarak verilmiş ise de, uygulamada nedense çocuk suçlarında sadece ifadelerin Cumhuriyet savcıları tarafından alınmasıyla yetinilmekte, yani soruşturma işlemlerinin tümü savcı tarafından yapılmamaktadır”, Nurullah Kunter/Feridun Yenisey/Ayşe Nuhoğlu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, Birinci Kitap, 17. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul Kasım 2009, s. 531-532.

³⁹ “Kolluğun çocuğun ifadesini alması, çocuğa teşhis yaptırması gibi soruşturma işlemleri yapması, görev sınırlarını aşması nedeniyle hukuki bir sonuç doğurmaz. Görevsiz ve yetkisiz olarak yapılan bu işlemlere dayanarak hüküm kurulamayacaktır”, Aslan, s. 115.

⁴⁰ Söz konusu genelge hükümleri için bkz., Halil Polat, *Teori ve Uygulamada Cumhuriyet Savcısının El Kitabı*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2009, s. 871.

⁴¹ Bahri Öztürk/Veli Özer Özbek/Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2002, no.1157.

⁴² Handan Yokuş Sevik, “Ceza Yargılaması Hukukunda Çocuk Soruşturması”, *AÜ-EHFD*, C. VIII, S. 1-2, Yıl 2004, s. 4.

sayılı ÇKK m. 15/2 hükmüne göre, “Çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında, çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir.” Bu husus, soruşturma evresinde ifade alan Cumhuriyet savcısının takdirine bağlıdır.

Suçta sürüklenen çocuğa, istemine bakılmaksızın kendisine müdafii tayin edilir ve bu müdafii, ifade sırasında hazır bulunur (CMK m. 150/2). Burada zorunlu müdafilik söz konusudur. Burada dikkat edilmesi gereken tarih, suç tarihidir. Örneğin 18 yaşını doldurmaya üç ay kala suç işleyip firar eden ve 4 ay sonra yakalanan, yani 18 yaşını doldurduktan sonra yakalanan kişinin ifadesinde de zorunlu müdafii bulundurulur.

3. Yetişkinlerle Birlikte Suç İşlenmesi Halinde Dosyaların Yürütülmesi Açısından

Çocukların yetişkinlerle birlikte bir suça karışması mümkündür. Bu durumda, soruşturma işlemleri bir takım özellikler arz etmektedir. 5395 sayılı ÇKK m. 17/1 hükmüne göre, “Çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturma ayrı yürütülür”. Bu hükme paralel olarak 26.12.2006 Tarih ve 26386 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usûl Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’in 7/1. maddesine göre, “Çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi hâlinde, adli kolluk tarafından çocuklar hakkında ayrı evrak düzenlenir, soruşturma ve kovuşturma ayrı yürütülür”. Bu hükümlerden çıkan sonuca göre çocuklar ile yetişkinlerin iştirak halinde suç işlemeleri halinde veya işlenen suçların taraflarından birini çocuk oluşturması halinde, bu çocuğa ilişkin soruşturma evrakları kolluk tarafından ayrı hazırlanır ve Cumhuriyet savcısı çocuklara ilişkin soruşturmayı ayrı yürütür.

Uygulamaya bakıldığında kolluğun ve Cumhuriyet savcılarının bu hususa uygun davranmadığı, kolluğun evrakı bir bütün halinde getirdiği ve genel olarak Cumhuriyet savcılarının da soruşturmayı tek bir evrak halinde yürütüp delilleri topladıktan sonra dava açma sırasında evrakı çocuk yönüyle ayırdıkları görülmektedir. Oysa ki suça

sürüklenen çocukların soruşturma dosyaları ayrı numaralara kaydedilmeli ve soruşturma işlemleri baştan itibaren ayrı yürütülmelidir.⁴³

İddianamenin düzenleneceği tarihte çocuk 18 yaşını doldurmuş olsa bile soruşturma dosyası ayrılmalı ve ayrı açılmalıdır.

4. Koruma Tedbirleri Açısından

a. Yakalama Tedbiri Açısından

Çocukların işledikleri suçlar nedeniyle yakalanmasıyla ilgili hükümler, 1 Haziran 2005 T. 25832 sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe giren Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 19. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükme göre,

“Çocuklar bakımından yakalama ve ifade alma yetkileri aşağıdaki şekilde sınırlandırılmıştır:

a) Fiili işlediği zaman oniki yaşını doldurmamış olanlar ile onbeş yaşını doldurmamış sağır ve dilsizler;

1) Suç nedeni ile yakalanamaz ve hiçbir suretle suç tespitinde kullanılmaz.

2) Kimlik ve suç tespiti amacı ile yakalama yapılabilir. Kimlik tespitinden hemen sonra serbest bırakılır. Tespit edilen kimlik ve suç, mahkeme başkanı veya hâkimi tarafından tedbir kararı alınmasına esas olmak üzere derhâl Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir.

b) Oniki yaşını doldurmuş, ancak onsekiz yaşını doldurmamış olanlar suç sebebi ile yakalanabilirler. Bu çocuklar, yakınları ile müdafiyeye haber verilerek derhâl Cumhuriyet başsavcılığına sevk edilirler”.

Bu hükümden çıkan sonuca göre 12 yaşını doldurmamış çocukların işledikleri suçlardan dolayı sadece kimlik, adres ve suç tespiti için yakalama yapılabilecektir. Bu yaş sınırının altındakiler başka sebeple yakalanamayacaktır. Kimlikleri ve adresleri tespit edildikten sonra derhal serbest bırakılmalıdırlar. Serbest bırakılmaktan kasıt, çocuğun başıboş bırakılması olmayıp, çocuğun ailesine teslimidir.

⁴³ Aynı doğrultuda, Veli Özer Özbek, *Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Anlamı*, İzmir Şerhi, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005, s. 322.

12 yaşını doldurmuş olup 18 yaşını doldurmamayan çocuklar ise yakalanabilecek, kimlik tespitleri yapılabilecek ve fakat ifadeleri alınmadan doğrudan Cumhuriyet savcılığına intikal ettirilecektir. Bu kişiler yakalandıklarında, müdafilerine ve yakınlarına kolluk tarafından bilgi verilmelidir.

b. Gözaltı Tedbiri Bakımından

Yukarıda yakalama tedbirinde de belirtildiği üzere, 12 yaşını doldurmuş olan çocuklar yakalanabileceğinden, bu kişilerin gözaltına da alınması mümkündür. Fakat yakalanan kişinin çocuk olması halinde mümkün merteye gözaltına alınmadan derhal Cumhuriyet savcısının huzuruna çıkarılması daha doğru olacaktır.

5395 sayılı ÇKK'nın 16. maddesinin 1. fıkrasına göre, "Gözaltına alınan çocuklar, kolluğun çocuk biriminde tutulur" Aynı maddenin 2. fıkrasına göre, "Kolluğun çocuk biriminin bulunmadığı yerlerde çocuklar, gözaltına alınan yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulur".

Aynı Kanun'un 18. maddesine göre, "Çocuklara zincir, kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak; zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlem alınabilir".

c. Adli Kontrol Tedbiri Açısından

5395 sayılı ÇKK'nın 20/1. madde ve fıkrasına göre, suça sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma veya kovuşturma evrelerinde adli kontrol tedbiri olarak Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. maddesinde sayılan tedbirlere hükmedilecektir. CMK m. 109 hükmünde sayılanlar dışında,

- Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak,
  - Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek,
  - Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak,
- tedbirlerine hükmedilebilir.

Çocuklar hakkında hükmedilen bu tedbirlerden sonuç alınmaması, sonuç alınamayacağına anlaşılması veya tedbirlere uyulmaması durumunda tutuklama kararı verilebilir (ÇKK m. 20/2).

d. Tutuklama Tedbiri Açısından

5395 Sayılı ÇKK m.21 hükmüne göre, *“Onbeş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama kararı verilemez.”*

Kanun koyucu, yetişkinlerin işlediği suçlarda, tutuklama tedbirine hükmedebilmek için işlenen suçun cezasının üst sınırının bir yıldan fazla olmasını aramışken,⁴⁴ 15 yaşını doldurmamış çocuklarda bu sınırı 5 yıl olarak belirlemiştir. Burada bakılması gereken husus, suçun kanundaki cezasının üst sınırındır.

e. Zorla Getirme Tedbiri Açısından

Çocuklar hakkında zorla getirme hükümleri açısından özel bir hüküm getirilmediğinden, CMK'nın 145 ve 146. maddeleri uyarınca zorla getirme hükümleri uygulanabilecektir.

5. Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirlerinin Uygulanması Açısından

Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı; çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuk hâkimi tarafından alınabilir (ÇKK m. 7/1). Suça sürüklenen çocuklarla ilgili soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı, yukarıda açıkladığımız üzere çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanması için ilgili çocuk mahkemesinden tedbir talebinde bulunacaktır.

⁴⁴ CMK m. 100/4 hükmüne göre, *“Sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı bir yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez”*

Tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir (ÇKK m. 7/2). Tedbirin türü kararda gösterilir. Bir veya birden fazla tedbire karar verilebilir (ÇKK m. 7/3). Hâkim, hakkında koruyucu ve destekleyici tedbire karar verdiği çocuğun denetim altına alınmasına da karar verebilir (ÇKK m. 7/4). Hâkim, çocuğun gelişimini göz önünde bulundurarak koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verebilir. Bu karar acele hâllerde, çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından da verilebilir. Ancak bu durumda karar, önceki kararı alan hâkim veya mahkemeye bildirilir (ÇKK m. 7/5). Tedbirin uygulanması, onsekiz yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona erer. Ancak hâkim, eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için ve rızası alınmak suretiyle tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine karar verebilir (ÇKK m.7/6).

C. KOVUŞTURMA AŞAMASINDAKİ ÖZELLİKLER

1. Kovuşturmayı Yapacak Mahkeme Açısından

Çocuklarla ilgili kovuşturmayı yapacak mahkeme, 5395 sayılı ÇKK'nın 25. maddesi hükmü uyarınca kurulan çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemeleridir. Söz konusu 25. maddenin 1. fıkrasına göre, "Çocuk mahkemesi, tek hâkimden oluşur. Bu mahkemeler her il merkezinde kurulur. Ayrıca, bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak kurulabilir. İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde çocuk mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir. Bu daireler numaralandırılır. Çocuk mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısı bulunmaz. Mahkemelerin bulunduğu yerlerdeki Cumhuriyet savcıları, çocuk mahkemeleri kararlarına karşı kanun yoluna başvurulabilirler" Aynı maddenin 2.fıkrasına göre, "Çocuk ağır ceza mahkemelerinde bir başkan ile yeterli kadar üye bulunur ve mahkeme bir başkan ve iki üye ile toplanır. Bu mahkemeler bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen yerlerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun olumlu görüşü alınarak kurulur. İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde çocuk ağır ceza mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir. Bu daireler numaralandırılır" Bu hükümlere bakıldığında 1. fıkrada normal çocuk mahkemeleri; 2. fıkrada ise çocuk ağır ceza mahkemelerinin kuruluş ve çalışma usulü gösterilmiştir.

Çocukların işledikleri suçların kanundaki cezasının üst sınırına bakılarak kovuşturmayı yapacak mahkeme belirlenir. İşlenen suçun kanundaki cezasının üst sınırı 10 yıl veya daha fazla ise, çocuk ağır ceza mahkemesi görevli; 10 yıldan az ise çocuk mahkemeleri görevlidir. Kısacası, çocuk mahkemesi, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakar (ÇKK m. 26/1). Çocuk ağır ceza mahkemesi, çocuklar tarafından işlenen ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili davalara bakar (ÇKK m. 26/2).

Çocuk mahkemesinin kurulmadığı yerlerde, çocukların işledikleri suçlardan dolayı yapılacak soruşturma sonunda işlenen suç hangi mahkemenin görevine giriyorsa, o mahkemeye çocuk mahkemesi sıfatıyla kamu davası açılmalıdır. Örneğin çocuğun işlediği basit yaralama suçundan dolayı çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde bu suça ilişkin dava, o yer sulh ceza mahkemesine çocuk mahkemesi sıfatıyla açılacaktır. Uygulama bu doğrultudadır.

2. Kovuşturma Sırasında Mahkemede Bulunabilecek Kişiler Açısından

Hakim: Öncelikle doğal olarak çocuk mahkemelerinde ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde yargılamayı yapacak hakim veya hakimler bulunmalıdır. Çocuk mahkemesinde tek hakim bulunur (ÇKK m. 25/1). Çocuk ağır ceza mahkemesinde ise, bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur ve mahkeme bir başkan ve iki üye ile toplanır (ÇKK m. 25/2). ÇKK m. 28/1 hükmüne göre, “Mahkemelere, atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış, adli yargıda görevli, tercihan çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olan hâkimler ve Cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca atama yapılır” Bu madde ile mahkeme hakimlerinin taşınması gereken nitelikler ve atanma usulü belirlenmiştir.⁴⁵

⁴⁵ “Çocuk mahkemeleri hakimlerinin sık sık yer değiştirilmemesi ve bu suretle çocuk hakimliği konusunda uzmanlaşmalarının sağlanması önemlidir”, Oğuz Üstünel, *Çocuk Mahkemesi İçinde Çocuk Kolluğu ve Bir Uygulama Örneği*, Bahçeşehir Çocuk Suçlarını Önleme Merkezi, Yüksek Lisans Tezi, 2003, s. 58.

Cumhuriyet Savcısı: Yukarıda da belirtildiği üzere çocuk mahkemelerinde Cumhuriyet savcısı bulunmaz. Oysa çocuk ağır ceza mahkemelerinde Cumhuriyet savcısı bulunur.⁴⁶ Suç işleyen çocuk, suç tarihinde 18 yaşından küçük olduğu müddetçe Cumhuriyet savcısı çocuk mahkemesinde bulunmaz. Yani çocuk duruşmada 18 yaşını doldursa bile Cumhuriyet savcısı duruşmaya katılamaz.

Zorunlu Müdafii: CMK m. 150/2 hükmüne göre, müdafii bulunmayan 18 yaşından küçük sanığa istemi aranmaksızın müdafii tayin edilir. Örneğin suç tarihinde 18 yaşından küçük olup Cumhuriyet savcısının ifadeye çağırıldığı tarihte 18 yaşını dolduran kişiye de müdafii tayin edilmeli ve bu müdafii, yargılama aşamasında da çocuğu temsil etmelidir. Yani önemli olan suç tarihi olup soruşturmanın diğer kısımlarında veya yargılamada 18 yaşın ikmal edilmesi müdafii mecburiyetini etkilemez.

Sosyal Çalışma Görevlisi: Mahkeme veya hâkim, çocuğun sorgusu veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurabilir (ÇKK m.22/2). Bu hükümden çıkan sonuca göre mahkemenin sorgusu veya hakkındaki diğer işlemler sırasında sosyal çalışma görevlisi bulundurma mecburiyeti bulunmamaktadır. Bu husus hakimin takdirine bırakılmıştır.

Diğer Kişiler: ÇKK m. 22/1 hükmüne göre, “Çocuk, velisi, vasisi, mahkemece görevlendirilmiş sosyal çalışma görevlisi, çocuğun bakımını üstlenen aile ve kurumda bakılıyorsa kurumun temsilcisi duruşmada hazır bulunabilir”

3. Kovuşturmanın Yöntemi Açısından

Çocuklara ilişkin yargılamada duruşma kapalı olarak yapılmalı ve karar kapalı oturumda açıklanmalıdır.⁴⁷ Bu konuda CMK m.185

⁴⁶ Cumhuriyet Savcısının çocuk mahkemesinde bulunmamasının dayanağı konusundaki görüşler için bakınız, Hande Özdemir, *Türk Hukukunda Çocukların Yargılanması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 62 vd.

⁴⁷ “Duruşmanın kapalı yapılmasındaki amaç, çocuğun teşhir edilmesini, kalabalık izleyicilerin önünde korkmasını, utanmasını veya kendisini bir kahraman olarak görmesini önlemektir”, Esin Konanç, *Çocukları Korumak ve Yargılamakla Görevli Or-*

hükmü şu şekildedir: “Sanık, onsekiz yaşını doldurmamış ise duruşma kapalı yapılır; hüküm de kapalı duruşmada açıklanır.” Fakat Yargıtay, kapalı yapılması gereken bir duruşma açık yapılmışsa bu hususu “telafisi olmadığundan” bahisle bozma sebebi yapmamaktadır.⁴⁸

Suç tarihinde 18 yaşın altında olmasına rağmen yargılama sırasında 18 yaşını doldurmuş kişinin yargılama sürecinin kapalı yapılması gerekmez ve aleniyete dönülür.⁴⁹

4. Duruşmanın Düzen ve Disiplini Açısından

CMK'nın 203. maddesinin birinci fıkrasında duruşmanın düzen ve disiplininin mahkeme başkanı veya hakim tarafından sağlanacağı, ikinci fıkrasında mahkeme başkanı veya hakimin duruşmanın disiplinini bozan kişinin, savunma hakkının kullanılmasını engellemek koşuluyla salondan çıkarılmasını emredeceği ve son olarak üçüncü fıkrasında da kişinin dışarı çıkarılması sırasında direnç göstermesi veya karışıklıklara neden olması halinde yakalanacağı ve hâkim veya mahkeme tarafından, avukatlar hariç, verilecek bir kararla derhâl dört güne kadar disiplin hapsine konulabileceği hüküm altına alınmıştır. Fakat bu maddenin 3. fıkrasının son cümlesine göre, “çocuklar hakkında disiplin hapsi uygulanmaz”

ganlar, Mahmut Koloğlu'ya 70. Yaş Armağanı, s. 358.

⁴⁸ 1.1.1989 doğumlu olup hüküm tarihinde 18 yaşını doldurmamış bulunan sanık hakkında 5271 sayılı CMK'nın 185. maddesi uyarınca duruşmanın kapalı yapılması ve hükmün de kapalı açıklanması gerekirken buna uyulmaması, telafisi mümkün bulunmadığından bozma nedeni yapılmamıştır (Y 5. CD, 8.3.2006 T, 2006/205 E, 2006/1468 K).

⁴⁹ “Bu husus, AİHM içtihatlarına bakıldığında son derece yerindedir”, Hakan Karakehya, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesi (Adil Yargılanma Hakkı) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma*, Savaş Yayınevi, Ankara 2008, s. 219; “Sanık N. K., dosya içerisinde bulunan nüfus kayıt örneğine göre 25.06.1987 doğumlu olup, Yerel Mahkemece gizlilik kararının verildiği ilk oturumda 18 yaşını bitirmiş durumdadır. Yasal koşulları bulunmadığı halde duruşmanın gizli yapılması ve sanıkların soru ve savunmalarının gizli oturumda alınması, 5320 sayılı Yasanın 8. maddesi uyarınca halen yürürlükte bulunan 1412 sayılı CYUY'nin 308/6. maddesi uyarınca yasa mutlak aykırı davranılan hallerdendir. Nitekim yerleşmiş yargısal kararlarda da bu husus vurgulanarak mutlak bozma nedeni olarak kabul edilmiştir”, (YCGK, 27.02.2007, 2007/6-4 E, 2007/50 K)

Bu hükümden çıkan sonuca göre çocuklar hakkında disiplin hapsinin uygulanamayacağı hükme bağlanmıştır. Burada suç tarihinde 18 yaşından küçük olmasına rağmen duruşmada 18 yaşını dolduran kişi hakkında disiplin hapsinin uygulanıp uygulanmayacağı hususu açık değildir. Fakat kanaatimizce kanun koyucu bu hükmü, duruşmanın düzenini bozduğu esnada çocuk (suça sürüklenen çocuk) sıfatında olan kişiler için ihdas etmiş olup, duruşmada 18 yaşını ikmal etmiş kişi hakkında disiplin hapsi uygulanabilecektir.

D. İNFAZ AŞAMASINDAKİ ÖZELLİKLER

1. Koşullu Salıverme Hükümleri Açısından

Koşullu salıverilme, mahkumun infaz kurumunda bulunduğu süre içerisinde infaz süresini iyi halli olarak geçirmesi halinde infaz kurumundan erken çıkmasını sağlayan bir kurumdur. Kural olarak ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuz yılını, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar 24 yılını, diğer süreli hapis cezalarına mahkûm edilmiş olanlar cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler (5275 sayılı CGTİHK m. 107/2).⁵⁰

ÇKK'da koşullu salıverilmeye ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Fakat 5275 sayılı CGTİHK'nın 107/5 maddesine göre, "Koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında, hükümlünün onbeş yaşını dolduruncaya kadar infaz kurumunda geçirdiği bir gün, iki gün olarak dikkate alınır" Bu hüküm 19.12.2006 Tarih ve 5560 sayılı kanunla değiştirilerek bu hale getirilmiştir. Bu değişiklikten önceki durumda 15 yaş sınırı, 18 idi.⁵¹ Şartla tahliye müessesesinde lehe yasa hükümleri uygula-

⁵⁰ Bu süreler 647 sayılı Ceza İnfaz Kanunu zamanında farklıydı. Örneğin süreli hapislerde cezanın yarısı ve yatılan miktar açısından her ay 6 gün indirim yapılmak suretiyle koşullu salıverilme tarihi bulunuyordu. Dolayısıyla suç tarihi 5275 sayılı CGTİHK'nın yürürlük tarihi olan 1.6.2005 tarihinden önce ise, sanığın lehine olan 647 sayılı Kanun hükümleri uygulanacaktır. Çünkü TCK m. 7/3 hükmüne göre, "Hapis cezasının ertelenmesi, koşullu salıverilme ve tekrürle ilgili olanlar hariç; infaz rejimine ilişkin hükümler, derhal uygulanır" Bu hükmün mefhum-u muhalifinden, koşullu salıverilme müessesesinde lehe yasa hükümleri uygulanır.

⁵¹ "Çocuk suçlularda görülen yüksek artış, kanun koyucuyu geri adım atmaya yöneltmiş olabilir", Aslan, s. 158.

nacağından, 5560 sayılı yasadan önce işlenen suçlarda 18 yaşın doldurulmasına kadar infaz kurumunda geçecek olan sürede bir gün iki olarak sayılacaktır.

Çocukların gözaltında ve tutuklulukta geçirdiği sürelerin de bir gün iki gün hesabıyla hesaplanıp hesaplanmayacağı konusunda farklı fikirler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, gözaltı ve tutuklulukta geçen günlerde de bir gün iki gün hesabıyla hesaplanacaktır.⁵² Karşı bir görüşe göre kanunda infaz kurumunda geçirilen süre düzenlemesi karşısında gözaltı ve tutuklulukta geçen süreler bir gün iki gün hesabıyla hesaplanmayacaktır.⁵³ Kanaatimizce 15 yaş sınırına uygun olmak kaydıyla gözaltı ve tutuklulukta geçirilen süreler de bir gün iki gün hesabıyla hesaplanacaktır. Bunun aksini düşündürecek her hangi bir düzenleme mevcut değildir.

2. Adli Para Cezasının İnfazındaki Özellikler Açısından

Bilindiği üzere 5237 sayılı TCK'nın 52/4 madde ve fıkrası hükmüne göre, adli para cezasına ilişkin kararda, taksitlerden birinin zamanında ödenmemesi hâlinde geri kalan kısmın tamamının tahsil edileceği ve ödenmeyen adli para cezasının hapse çevrileceği belirtilir. Kural bu olmakla birlikte çocuklar bakımından 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 106/4 madde ve fıkrasına göre, "*Çocuklar hakkında hükmedilen adli para cezasının ödenmemesi hâlinde, bu ceza hapse çevrilemez. Bu takdirde onbirinci fıkra hükmü uygulanır.*" Sözü edilen 11. fıkraya göre ise, "*İnfaz edilen hapsin süresi, adli para cezasını tamamıyla karşılamamış olursa, geri kalan adli para cezasının tahsili için ilâm, Cumhuriyet Başsavcılığınca mahallin en büyük mal memuruna verilir. Bu makamlarca 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre kalan adli para cezası tahsil edilir.*" Yani, çocuklar hakkında hükmedilen adli para cezasına ilişkin taksitlerin zamanında ödenmemesi halinde, geri kalan kısım savcılıkça hapse çevrilemeyecek; 6183 sayılı Kanun uyarınca tahsili için maliyeye gönderilecektir.

---

⁵² Balo, s. 499.

⁵³ Aslan, s. 158

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çocukların toplumsal, ekonomik, biyolojik ve psikolojik etkenler bakımından yetişkin insanlara göre olaylardan ve durumlardan daha çok etkilenmeleri ve yetişkinlerden farklı özelliklere sahip olmaları nedeniyle gerek ceza kanunlarında, gerek ceza muhakemesine ilişkin kanunlarda ve gerekse infaz kanunlarında çocuklara özgü farklı hükümler ihdas edilmiştir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun ceza sorumluluğuna yönelik hükümlerine bakıldığında, 12 yaşın altındaki çocukların işledikleri suçlarda cezai sorumluluk kabul edilmemiştir. Fakat bu yaş grubundakilere takdire bağlı olarak çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmedilebilecektir. 12-15 yaş grubundaki kişilerde ise cezai sorumluluk, işlenen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediğine bağlanmıştır. Bu yetenek gelişmişse cezai sorumluluk bulunmakta ve fakat cezada indirim yapılmaktadır. Eğer bu yaş grubundakilerin işledikleri fiillerin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yetenekleri gelişmemişse, cezai sorumluluk bulunmamakta ve fakat zorunlu olarak çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükümlenmektedir. 15-18 yaş grubundaki kişilerin ise, cezai sorumlulukları bulunmakla birlikte bu husus cezada indirim sebebidir.

Çocukların işledikleri suçlar açısından ceza ve ceza muhakemesi hukuku kuralları açısından bazı özellikler söz konusudur. Bu bağlamda tekerrür, cezaların ertelenmesi, kısa süreli hapis cezalarına seçenek yaptırımlar, belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma tedbirleri ve zamanaşımı sürelerinin hesaplanması konularında çeşitli esnek hükümler bulunmaktadır. Aynı şekilde ceza muhakemesi hukukuyla bağlantılı olarak, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve kamu davasının açılmasının ertelenmesi müesseseleri açısından süre konularında esnek hükümler bulunmaktadır.

Çocukların işledikleri suçların yargılanmasında yetişkinlerinkinden farklı usul kuralları bulunmaktadır. Öncelikle iş durumu dikkate alınarak çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemeleri kurularak çocukların yargılanmasında ihtisas mahkemeleri oluşturulmuştur.

Çocukların yargılaması kapalı duruşmada yapılmalı, hüküm de kapalı duruşmada açıklanmalıdır. Yine bunun gibi çocukların yargılanmasında istemleri olmaksızın kendilerine zorunlu olarak bir müdafî tayin edilmelidir.

Cezaların infazı konusunda da çeşitli durumlarda çocuklarla yetişkinler arasında fark oluşturulmuştur. Bu bağlamda 15 yaşını doldurmuş çocukların ceza infaz kurumunda geçirecekleri bir gün iki gün olarak hesaplanmaktadır. Yine bunun gibi adli para cezasının ödenmemesi halinde hapse çevirme işlemi çocuklar açısından söz konusu değildir. Bu kişilerin ödemedikleri adli para cezaları, 6183 sayılı AATUHK'ya göre maliye tarafından tahsil edilecektir (5275 sayılı Kanun m. 106/4, 106/11).

KAYNAKLAR

- Bahri Öztürk/Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 10. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2008.
- Bahri Öztürk/Veli Özer Özbek/Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2002.
- Beşir Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğünün Etkisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Kamu Hukuku Programı Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Burhan Caner Hacıoğlu, "Yeni Türk Ceza Kanunu Tasarısının Çocuk ve Küçük Ceza Hukukuna İlişkin Hükümleri", *AÜEHFD*, C. II, S. 1, 1998.
- Esin Konanç, *Çocukları Korumak ve Yargılamakla Görevli Organlar, Mahmut Koloğlu'ya 70. Yaş Armağanı*.
- Feridun Yenisey/Gottfried Plagemann, *15 Mayıs 1871 Tarihli Alman Ceza Kanunu*, Beta Yayınevi, İstanbul 2009
- Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 8. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009
- Hakan Karakehya, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesi (Adil Yargılanma Hakkı) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma*, Savaş Yayınevi, Ankara 2008
- Halil Polat, *Teori ve Uygulamada Cumhuriyet Savcısının El Kitabı*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2009
- Handan Yokuş Sevük, "Ceza Yargılaması Hukukunda Çocuk Soruşturması", *AÜEHFD*, C. VIII, S.1-2, Yıl 2004.

- Hande Özdemir, "Türk Hukukunda Çocukların Yargılanması", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.
- Hans-Heiner Kühne, "Gösteriler Sırasında Şiddet Kullanan Çocukların (Alman ve Türk) Ceza Hukukundaki Yeri (Eyleme Katılmış Çocukların Cezalarının Azaltılması; Bunların Arkasında Bulunan Gerçek Faillerin Cezasının Artırılması Konusunda Türkiye İnsiyatifi", *Fasikül Aylık Hukuk Dergisi*, Seçkin Yayınevi, Yıl 1, Sayı 2, Ocak 2010 (Çeviren: Özlem Özaydın).
- Hayati Yelesdağ, *Ceza Hukukunda Çocuk Kavramı ve Çocuğun Cezai Sorumluluğunun Belirlenmesindeki Kriterler*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Hukuk Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.
- İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 4. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009.
- Kayihan İçel/A. Hakan Evik, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 2. Kitap, 4. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2007.
- Mahir Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.
- Mahmut Koca/İlhan Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009.
- Mehmet Emin Artuk/Ahmet Gökçen/Ahmet Caner Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2009.
- Metin Efe, *Çocukların Cezai Sorumluluğu*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008.
- Naci Şensoy, "Çocuk Suçluluğu-Küçüklük-Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri" *İHFM*, C. XV, S. 1, 1949.
- Nur Centel/Hamide Zafer/Özlem Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, Dördüncü Bası, Beta Yayınevi, İstanbul Ekim 2006
- Nurullah Kunter/Feridun Yenisey/Ayşe Nuhoğlu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, Birinci Kitap, 17. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul Kasım 2009.

- Oğuz Üstünel, *Çocuk Mahkemesi İçinde Çocuk Kolluğu ve Bir Uygulama Örneği*, Bahçeşehir Çocuk Suçlarını Önleme Merkezi, Yüksek Lisans Tezi, 2003.
- Özlem Cankurataran Öntaş, "Tutuklu Çocukların Gözüyle Çocuk Adalet Sisteminin Değerlendirilmesi", *TBB Dergisi*, Sayı 66, Yıl 2006.
- Sedat Bakıcı, *5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Genel Hükümleri*, Adalet Yayınevi, Ankara 2007.
- Sulhi Dönmezer/Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Genel Kısım, C. II, Onikinci Bası, Beta Yayınevi, İstanbul Ekim 1999.
- Süheyl Donay, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, Beta Yayınevi, İstanbul 2007.
- Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 6. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009.
- Veli Özer Özbek, *Türk Ceza Kanununun Anlamı*, TCK İzmir Şerhi, C. I, 4. Baskı, Ankara 2010.
- Veli Özer Özbek, *Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Anlamı*, İzmir Şerhi, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005.
- Veli Özer Özbek/M. Nihat Kanbur/Pınar Bacaksız/Koray Doğan/İlker Tepe, *Ceza Hukuku Bilgisi (Genel Hükümler)*, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2010.
- Yusuf Solmaz Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, 2. Baskı, Ankara 2005.